

## NÁVŠTEVA CISÁRA JOZEFA II. PRED 240 ROKMI V BARDEJOVE<sup>1</sup>

### (Významné výročia v dejinách Bardejova)

Nadežda JURČIŠINOVÁ



Jozef II.

V dejinách mesta Bardejov<sup>2</sup> je niekoľko významných medzníkov. Jedným z nich bol rok 1376, keď privilegiom Ludovíta I. bolo povýšené na slobodné kráľovské mesto. Svoje najslávnejšie obdobie zažilo počas reformácie (v 16. storočí), keď sa z malého pohraničného sídla na krátky čas stalo jedno z centier náboženského hnutia. Zároveň si v tomto roku pripomíname niekoľko výročí významných udalostí, je to 240 rokov od návštevy cisára Jozefa II. v Bardejove a v Bardejovských Kúpeľoch, 130 rokov od slávnostného otvorenia železničného spojenia medzi Prešovom a Bardejovom, 130 rokov od otvorenia hotela Deák (dnes Alžbeta) v Bardejovských Kúpeľoch, 120 rokov od odhalenia sochy Alžbety Bavorskej v Bardejov-

ských Kúpeľoch a o. i. 120 rokov uplynulo od založenia Šarišského múzea.

Niekoľko významných udalostí sa udialo v meste za vlády habsburského cisára, syna Márie Terézie Jozefa II., ktorý vládol v monarchii desať rokov od roku 1780. Počas jeho vlády sa v roku 1785 uskutočnilo v habsburskej monarchii prvé všeobecné sčítanie ľudu, podľa výsledkov ktorého mala Šarišská stolica 138 643 obyvateľov, pričom najviac ich žilo v Prešove (6 019) a po ňom bol Bardejov s počtom obyvateľov 3 671. Z konfesionálneho hľadiska na konci 18. storočia to bolo katolícko-evanjelické mesto. Evanjelici radostne prijali vydanie Tolerančného patentu Jozefom II. v roku 1781, ktorým sa uvoľnil ich život. Prvým prejavom slobody pre bardejovských evanjelikov bolo povolenie pre farára, aby mohol navštevovať svojich veriacich aj v meste. V roku 1786 získali evanjelici do užívania vlastný nový cintorín a 29. mája 1798, síce už za vlády Františka I., bol položený základný kameň terajšieho murovaného chrámu, ktorý bol po desiatich rokoch dokončený a posvätený 25. septembra 1808. V 18. storočí mala v meste vzostupnú tendenciu remeselná výroba, čo sa najvýraz-

- 
- 1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV č. 19-0058 *Multietnicita a multikonfesionalita a ich vplyv na spoločenský, politický a kultúrny vývoj okrajových oblastí v prvej polovici 20. storočia (na príklade východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi)*.
  - 2 Názov mesta po maďarsky Bártfa, nemecky Bartfeld. Od roku 1808 slovenský názov mesta Bardiow. Prvá konkrétna správa o Bardejove pochádza z roku 1247. V roku 1352 udelil Ludovít I. právo konať osemdňový výročný trh (trhové privilegium) a záruku slobody pre všetkých účastníkov jarmoku. Rôzne privilegia, ako hrdelné právo, právo skladu tovaru, slobodný pobyt kupcov a pod. povzniesli mesto v pomerne krátkej dobe na úroveň významnejších uhorských miest. Bližšie : Bardejov. In *Vlastivedný slovník obcí Slovenska I*. Bratislava : Veda, 1977, s. 144 – 149.



*Bardejovské Kúpele v roku 1812. Zdroj: Archív Šarišského múzea v Bardejove.*

nejšie prejavilo v počte majstrov, ktorým sa v 70. rokoch Bardejov vyrovnal počtu majstrov v Prešove a zaradil sa tak medzi najväčšie strediská na Slovensku.<sup>3</sup>

Obraz Bardejova a jeho krásneho okolia dotvárali a umocňovali Bardejovské Kúpele.<sup>4</sup> V pravom zmysle slova však vznikli kúpele až v 60. rokoch 18. storočia, teda za vlády Márie Terézie a od roku 1765 jej spoluvládca Jozefa II. Z písomných prameňov a zachovanej mapy z roku 1787 sa dozvedáme, že v Bardejovských Kúpeľoch v tom čase stál murovaný ubytovací hostinec a 12 drevených objektov, ktoré boli k dispozícii návštevníkom zo Šarišskej stolice, ale najmä zo susedného Poľska. Viaceré významné rodiny šľachticov, napr. Potocki, Szirmay, Andrassy, Csáky, Forgách a iné si tu postavili svoje letné vilky, v ktorých trávili so svojimi hosťami kúpeľnú sezónu. Koncom 18. a začiatkom 19. storočia sa predtým malá osada rozrástla natoľko, že pôsobila dojmom malého mestečka. Bardejovské Kúpele sa koncom 18. storočia stali nielen liečebným miestom, ale aj „dostaveničkom“ poľskej, uhorskej a rakúskej šľachty. Prilákala ich dobrá povest kúpeľov, čo malo veľký význam pre ich rozvoj. Kúpeľná liečba vtedy pozostávala z kúpeľnej a pitnej kúry. Chýr o dobrých liečebných výsledkoch bardejovských prameňov prilákal do kúpeľov aj korunované hlavy Európy.

Bardejov a Bardejovské Kúpele navštívili významné osobnosti aj z rodu Habsburgovcov. Dva roky po vydaní patentu o zrušení nevoľníctva a Tolerančného patentu v roku 1783 prišiel do Bardejovských Kúpeľov cisár habsburskej ríše, syn Márie Terézie Jozef II.<sup>5</sup> Zastavil sa tu pri príležitosti návštevy Bardejova, kde v tom roku (1783) slávnostne otvoril most cez rieku Topľu. V meste sa zastavil pri návrate z Bukoviny. Túto udalosť vo veľmi skromnej miere pripomína pamätník venovaný cisárovi Jozefovi II., ktorý bol zhotovený v roku 1783 na počesť jeho návštevy. Kamenný pamätník má tvar pylónu. Na bokoch je do pieskovca vytesaný latinský text. Po rekonštrukcii bol premiestnený z ústrania rohu cintorína sv. Anny na plochu

3 ŽUDEL, Juraj. *Stolice na Slovensku*. Bratislava : Obzor, 1984, s. 123 – 124.

4 Prvé zmienky o bardejovských minerálnych prameňoch sa zachovali už v stredovekých listinách, predovšetkým v listine kráľa Bela IV. z roku 1247.

5 V roku 1809 pricestovala do Bardejovských Kúpeľov princezná Mária Lujza, neskoršia manželka Napoleona I. a v roku 1821 ruský cár Alexander I.

pri križovatke. To, že cisárska návšteva z Viedne nebola samozrejmosťou dokladuje aj príbeh letohrádku Dardanely v Markušovciach. Gróf Mariássy ho dal postaviť kvôli návšteve cisára Jozefa II. Nakoniec jeho iniciatíva bola neúspešná, keďže sa panovník rozhodol pre Bardejov. S výstavbou mosta cez Topľu je nepriamo spojená aj ďalšia pamiatka. Je ňou náhrobná doska – epitaf na stene pri vchode do Baziliky sv. Egídia. Dal ju vyhotoviť v roku 1782 svojej nebohej manželke rodák z Kežmarku, mal korene v Bardejove, inžinier Pavol Kray, ktorý viedol práce pri regulácii Tople. Práve v 80. rokoch 18. storočia pristúpilo mesto Bardejov k väčším stavebným úpravám Bardejovských Kúpeľov.

Významnou osobnosťou, ktorá navštívila aj Bardejov a pobývala na kúpeľnom pobyte v Bardejovských Kúpeľoch bola manželka cisára Františka Jozefa I. a kráľovná Uhorska Alžbeta, zvaná Sisi. Bolo to krátko po dôležitých výstavbách liečebných domov a úpravách, ktoré sa udiali pri manipulácii s liečivými vodami – boli zakryté drevenými prístreškami. Nová výstavba zmenila centrum kúpeľov. V rokoch 1893 – 1897 vybudovali v kúpeľoch tri nové hotely, kúpeľný dom a nový zábavný podnik. Krátko pred letnou sezónou *pred 130 rokmi* teda v roku 1893 otvorili luxusný hotel Deák so 65 izbami. Rovnako v tom istom roku prispelo k pohodliu hostí aj železničné spojenie medzi Prešovom a Bardejovom, slávnostne otvorené v decembri 1893. Železnica mala veľký význam pre návštevnosť Bardejovských Kúpeľov. Pre kúpeľnú verejnosť boli k dispozícii pohodlné kočiare a dostavníky za mierny, pevne stanovený poplatok. Kúpele mali poštu, telegraf, lekárňu a návštevníkom bolo k dispozícii viacero miestnych lekárov. Patrili k obľúbeným a navštevovaným kúpeľným strediskám v Uhorsku s bohatým spoločenským životom.

Rakúska cisárovná a uhorská kráľovná Alžbeta poctila svojou návštevou Bardejovské Kúpele v roku 1895. Pricestovala do Bardejova krátkym dvorským vlakom v podvečer 1. júla 1895 a ubytovala sa v hoteli Deák (v súčasnosti liečebný dom Alžbeta), ktorý bol na tú dobu moderne zariadený, bol vybavený vodovodom a elektrinou. V Bardejovských Kúpeľoch strávila tri týždne. Cisárovná Alžbeta opustila Bardejovské Kúpele 22. júla 1895.

Na pamiatku pobytu cisárovnej v Bardejovských Kúpeľoch bola *pred 120 rokmi* v auguste 1903 odhalená socha sediacej cisárovnej v parku pred hotelom Deák. Sochu v životnej veľkosti z bronzu zhotovil maďarský umelec Július Donáth z finančnej zbierky obyvateľov mesta Bardejov. Tvár a črty zobrazenej cisárovnej sú mladšie, cisárovná mala v čase pobytu 58 rokov, avšak jej mladšia podobizeň na soche mala svoju symboliku – Alžbeta odchádzala z kúpeľov odpočinná a omladená.

### Použitá literatúra:

HANUŠČIN, Štefan. Pamätník cisára Jozefa II. In *Bardejovské novosti*, roč. 27, 19. 1. 2016, č. 3, s. 6.

KOKULA Andrej – LUKÁČ Andrej – TAJTÁK Ladislav. *Dejiny Bardejova*, Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, n. p., 1975.

JURČIŠINOVÁ, Nadežda. Peripetie a prosperita – Bardejovské kúpele v 19. storočí. In *Zemepanské mestá a mestečká v priebehu stáročí*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2020, s. 242 – 263.

*Vlastivedný slovník obcí Slovenska I*. Bratislava : Veda, 1977, s. 144 – 149.

ŽUDEL, Juraj. *Stolice na Slovensku*. Bratislava : Obzor, 1984, s. 123 – 124.